

ב"ה

פרשת תולדות

ויזרע יצחק ... וימצא מאה שערים

בראשית כו, יב.

מדת הבטחון אינה יכולה להיות על חשבוננו של מישהו אחר

אדמו"ר הזקן כותב בשולחן ערוך¹, "וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח, והוא שידו משגת ואף אם אין לו עכשיו מעות מזומנים אלא חפצים ימשקנם וילנה עליהם והקב"ה ימציא לו לפרוע, ועל זה אמרו רבותינו ז"ל אמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע, כלומר שאין הוצאת שבת ויום טוב עולה בחשבון הקצבה שנקצב לו בראש השנה למזונות כל השנה ושאר צרכיו, אלא אם מוסיף בהוצאת שבת ויום טוב מוסיפין לו. אבל אם אין לו חפצים למשכנם ולפרוע בהם לא ילוה ושהקב"ה יפרע, כי מאחר שאין לו משלו אין עליו חיוב כלל להרבות בהוצאת שבת יותר מהשגת ידו" דהיינו שבנוגע להוצאת שבת אומר הקב"ה "לוו עלי . . ואני פורע"², שזוהי הנהגה שלמעלה מטבע העולם לגמרי.

¹ רמב ג.

² ביצה טו, סע"ב.

ולהעיר, שזהו חידוש גדול יותר ממה שכתוב בנוגע לשמיטה "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים"³:

ובהקדים - שעצם ענין הברכה בצמיחת תבואה לשלש שנים, אינו דבר פלא כל כך, כיון שיהודים רגילים לזה, כמו שכתוב⁴ "ויזרע יצחק גו' וימצא גו' מאה שערים", היינו, לא רק שלושה פעמים ככה (כמו בנוגע לשמיטה), אלא מאה פעמים ככה, וכל זה אפילו בארץ קשה ובשנה קשה⁵, ועל אחת כמה וכמה בתנאים רגילים.

וכיון שכך היה אצל יצחק, הרי מובן שכך צריך להיות אצל כל אחד מישראל - כפי שמבאר רבינו הזקן בתורה אור⁶ ש"בחינת האבות ("אין קורין אבות אלא לשלשה"⁷, אברהם יצחק ויעקב) היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור ודור. . בחינת האבות צריך להיות בכל אדם" (כיון שהאב מוריש עניניו לבנו), ומזה מובן שגם הענין ד"וימצא גו' מאה שערים" צריך להיות אצל כל אחד מישראל, ובמילא לא יפלא כל כך הענין ד"וצויתי את ברכתי. . ועשת את התבואה לשלש השנים".

והחידוש בנוגע לשנת השמיטה הוא - שכל אחד מישראל, ללא נפקא מינא מהו מעמדו ומצבו, בטוח בברכתו של הקב"ה, ולכן מקיים מצות השמיטה מבלי להתיירא "מה נאכל"⁸, ועד שהברכה נמשכת בפועל ובגלוי - ש"עשת את התבואה לשלש השנים".

אמנם, אף על פי שזהו ענין שלמעלה מהטבע, הנה לאחרי כל זה, צריך יהודי עדיין לזרוע את שדהו על כל פנים, ואז מברכו הקב"ה שמזריעה שעל ידה צומחת תבואה בשדה של גוי לשנה אחת, תצמח אצלו תבואה לשלש שנים.

³ בהר כה, כא.

⁴ תולדות כו, יב.

⁵ פרש"י עה"פ.

⁶ ר"פ וארא.

⁷ ברכות טז, ב.

⁸ בהר שם, כ.

אבל יש ברכה באופן שיהודי לא צריך לעשות מאומה, כי אם "לוו עלי . . ואני פורע", והיינו, שאף על פי שאין לו ממון, וגם אין לו עסק שיכול לקוות שעל ידו ירויח ויוכל לפרוע הלוואתו - אומר הקב"ה: "אני פורע"!

...ומכאן למדים הוראה נפלאה בנוגע למדת הבטחון: ענינה של מדת הבטחון, שיהודי צריך לבטוח בהקב"ה ולסמוך עליו לגמרי - היא רק בנוגע לעצמו, בנוגע לענינים שלו; אבל בנוגע להזולת - צריך להיות בטוח שחבירו לא יפסיד מעותיו, שלכן, רק אם יש לו חפצים, אזי "ימשכנם וילוה עליהם והקב"ה ימציא לו לפרוע", דכיון שנותן משכון, מובטח המלוה שלא יפסיד ממנו, "אבל אם אין לו חפצים למשכנם ולפרוע בהם, לא ילוה ו(יסמוך על כך) שהקב"ה יפרע"⁹ (אלא יתנהג באופן ד"עשה שבתך חול"¹⁰) כיון שהוא מצדו לא הבטיח שהמלוה לא יפסיד ממנו.

כלומר: כשיהודי רוצה להרבות בצדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר לו - הרי זה דבר טוב ונכון וראוי וכו', אבל, במה דברים אמורים, כשיש לו מעות; מה שאין כן ללוות מעות מאחרים כדי ליתן לצדקה - זאת לא!

ולמעיר גם ממה שכתוב בספר חסידים ש"מי שחייב לאחרים לא ירבה בצדקות עד שיפרע".

ולכאורה אינו מובן: מצות הצדקה היא מצוה גדולה ביותר, ועד כדי כך, שמי שיכול ליתן צדקה ואינו נותן, הרי זה היפך "החיית את נפש העני"¹¹. ואם כן, כשיש לאדם הזדמנות ליתן צדקה, אלא שאין לו מעות, למה לא ילוה מאחרים כדי ליתן צדקה - הרי "מלוה ה' חונן דל"¹², ואם כן, ברור הדבר בלי שום ספק שהקב"ה יחזיר למלוה, ובמילא יכול ללוות מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שהמלוה לא יפסיד את ממנו!?

אך על זה אומר רבינו הזקן, שכל החשבונות האלו הם רק בנוגע לעצמו: כשיש לך ממון, עליך ליתן צדקה ללא חשבונות, ולבטוח בהקב"ה שלא יחסר לך כו', אבל לא כשמדובר אודות הזולת - ללוות

⁹ שבת קיח, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

¹⁰ סי' תנד.

¹¹ ראה תנחומא משפטים טו.

¹² משלי יט, יז.

מאחרים כדי ליתן צדקה, ולבטוח בהקב"ה שיחזיר למלוה; מדת הבטחון אינה יכולה להיות על חשבוננו של מישהו אחר.

ועל דרך זה בנוגע לצדקה רוחנית - התעסקות עם הזולת: כשדורשים מיהודי לקיים מצות צדקה ברוחניות, ולצאת לעסוק עם יהודי נוסף לקרבו ליהדות וכו' - יכול לטעון: מדוע צריך הוא לעסוק עם יהודים נוספים" - אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"¹³, ולסמוך עליו שבודאי ידאג לבני ישראל - בניו - בכל עניניהם, ולמה צריך הוא לעסוק בהפצת התורה והיהדות, לטלטל ולייגע את עצמו לנסוע לכאן ולשם עד ליהודי שנמצא בקצוי תבל כו' - מוטב שישב במקומו ויעבוד עבודתו בתפלה, לימוד התורה וקיום המצוות בהידור. ובודאי שגם יצטער ויתאנח על כך שפלוני אינו אוהז בדרגא שלו, אבל הוא לא יעשה מאומה בשביל זה, אלא רק יבטח בהקב"ה, שהוא "כל יכול", שבודאי יתן לבני ישראל כל הדרוש להם, ובפרט ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁴, כך, שברור הדבר שסוף כל סוף יהיו כל בני ישראל כדבעי למהוי.

אך על זה אומרים לו: לא כך הוא הסדר! - ישנו אמנם ענין של בטחון, אבל כשמדובר אודות יהודי נוסף, מוטל עליך חיוב ליתן לו "די מחסורו אשר יחסר לו"¹⁵.

ובנוגע לטענה שצריך לסמוך על הקב"ה כו' - הרי זה מה שטען טורנוסרופוס לרבי עקיבא: "אם"¹⁶ אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם"?! אם רצונו של הקב"ה שגם לעני ברוחניות יהיו כל צרכיו - שיתנם לו בעצמו, ומדוע יש צורך שהוא יסע אליו בתור שליח וילוה לו עניני תורה ומצות, ומה גם שעל ידי זה מעמיד אותו במעמד ומצב ד"עבד לווה לאיש מלוה"¹⁷ - מוטב שהקב"ה בעצמו יתן לו כל המצטרך לו.

¹³ ע"פ לשון חז"ל - סוטה בסופה (וגירסת הע"י).

¹⁴ על פי שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג.

¹⁵ פ' ראה טו, ח.

¹⁶ ב"ב יו"ד, א.

¹⁷ משלי כב, ז.

ומוסיף לבאר טענתו על פי חסידות: רבינו הזקן מבאר באגרת הקודש¹⁸ מה שאמרו רבותינו ז"ל¹⁹ כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה", שזהו "לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה בכעס כלל, ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו, ומתחייב . . על רוע בחירתו, אף על פי כן, על הניזק כבר נגזר מן השמים וכו'".

ואם כן טוען הוא - ממה-נפשך: אם פלוני צריך לקבל זאת - יקבל זאת בלאו הכי, שהרי לא יתכן שבגלל רוע בחירתו יחסר אצל פלוני; ואם פלוני לא צריך לקבל זאת - לא יועיל מה שיתן לו.

זוהי המסקנא - טוען הוא - מביאור רבינו הזקן, שזהו ביאור המתקבל בשכל, לאחרי הלימוד והעיון באגרת הקודש הנזכרת לעיל.

ועל זה אומרים לו: מטרת כתיבה אגרת הקודש זו היא - כדי שהאדם לא יכעוס ויתרעם כו', אבל בנוגע לפועל - עליך ליתן לפלוני את צרכיו ולהשתדל לעזור לו וכו'. ומה שצריך לבטוח בה' - הנה בטחון הוא אמנם דבר טוב ויפה כו', ענין נעלה ביותר, אחד מעיקרי האמונה וכו', אבל בנוגע לפועל, כשמדובר אודות יהודי נוסף, מוטל עליך החיוב לקיים מצות צדקה ברוחניות, ולכן עליך לנסוע אליו, ולהתעסק בקירובו לתורה ומצות.

וכשעושים זאת - הנה על זה אמרו חכמינו ז"ל²⁰ נפשו של עני היתה מפרכסת לצאת כו' והחיית אותו", והיינו, שאף על פי שענין התחיה הוא אחד המפתחות שלא נמסרו לשליח²¹, נותנים לו את הזכות להחיות את נפש העני!

קטע משיחת ש"פ בראשית, מבה"ח וער"ח מר-חשון, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשל"ג חוברת ע' 10.

¹⁸ סכ"ה.

¹⁹ נסמן בלקו"ש חי"ז ע' 20.

²⁰ ראה תנחומא משפטים טו.

²¹ ריש מס' תענית.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולעיני הרב גבריאל נח זוגותו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ח ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה